

ROZGONYINÉ MOLNÁR EMMA

Multimediális módszer a beszédoktatásban

A címből is kitűnik, hogy mondandóm a gyakorlati jellegű beszédoktatással függ össze. A hazai szakmai közvélemény Kodály Zoltán „riadója” után méltán fordult érdeklődéssel a hangos megnyilatkozás, az élőbeszéd felé, azzal a szándékkal, hogy megvizsgálja jelen állapotát, és meghatározza a további teendőket. A jelen állapot 1965 októberét jelenti, a helyes kiejtéssel, a szép magyar beszéddel foglalkozó egri színhelyű konferencia időpontját. Sokszor idézzük, és meghatározónak tekintjük ezt a tanácskozást, nemcsak a tényfeltáró munka miatt, hanem a konferencián született határozatok miatt is.

Az oktatást érintő egyik javaslatot szándékozom kiemelni, és pár megjegyzést fűzni hozzá az elmúlt évtizedeket és a jelen állapotot véve alapul.

Az akkori főhatóságnak, a Művelődésügyi Minisztériumnak a következő javaslatot juttatta el a konferencia:

- a) „*a pedagógiai intézményekben [...]*
- b) *intézményesen gondoskodják [ti. a Minisztérium] a felvett hallgatók rendszeres beszédtechnikai képzéséről speciális kollégiumok, szemináriumok beiktatásával, illetőleg egy nyelvművelő nem tanári szak megindításával a beszédtechnikai oktatók utánpótlására. A legsürgősebb teendő a magyar szakos tanárjelöltek ilyen irányú képzése volna.*” (Szathmári–Grétsy szerk. 1967.)

Pár évvel a konferencia után az általános iskolai tanárképző intézményekben, reguláris óráként szemináriumi keretben megindult a nyelvművelés, beszédtechnika oktatása külön programmal a magyar szakosok számára meghatározott órakeretben (heti két óra két féléven keresztül az első, második félévben). Minden egyéb szakos hallgató is kötelezően felvette a tárgyat heti egy órában. Tanítását a magyar nyelvészeti tanszékek kapták feladatul.

Ehhez két megjegyzés kívánkozik:

- Az oktatók közül a tanszékvezető több tanárt is megbízott a tárgy tanításával – a magyar szakosok lehetőleg egy kézben voltak. Tartottak ugyan eligazító megbeszélést – országos szinten – a kollégium indulásakor, de speciális képesítést erre nem kaptak az oktatók. A megjelent jegyzeteket felhasználva mindenki maga kísérletezte ki azt

a metodikát, amelyet – figyelembe véve a hallgatói létszámot (20-24 fő egy csoportban) – hatékonynak tartott.

A későbbiekben a tárgy körüli változást tükrözi az elnevezések módosulása. *Nyelvművelés és beszédtechnika; Beszédművelés; Beszédtechnika; Rhetorika; Tanári beszéd; Verbális kommunikáció* nevet viselte a tárgy, esetleg a felsoroltakon kívül más is.

Az elnevezésnek megfelelően tartalmában is módosult a tananyag, de mindvégig megőrizte gyakorlati jellegét. Igaz, elméleti tudnivaló is kapcsolódott hozzá, de a beszédtanítás csak beszélgetéssel tanítható meggyőzően, hatékonyan.

A tanár lehet példa, mégis a hallgatónak saját beszédével kell szembesülnie, „kívülállóként” megítélnie saját beszédmódját, stílusát, hogy indokolt esetben módosítsa rajta.

A **módszerekre** térve: a jegyzetek, tankönyvek gyakorlatainak megoldása után jelentős lépés volt egy technikai eszköz – a jó minőségű magnetofon és mikrofon – bekapcsolása az oktatásba. A felvétel, a rögzítés és visszahallgatás, majd az ehhez kapcsolódó önelemzés, tanári észrevételek javították a hallgatók beszédhallását, ítéletük tárgyilagosságát.

Jelentősen megváltozott a beszédtanítás célja és lehetősége is a **multimediális** eszközpark megjelenésével. A videofelvételek készítése hangot és képet is produkál, így a verbális megnyilatkozás mellett a nonverbális kísérő jelek is elemezhetőek lettek.

Az új feltételek új munkaszervezést igényeltek. Sikertelenül olyan körülményeket kialakítani, amelyek újabb lehetőségként társultak a beszédoktatáshoz.

Először pár mondatot intézményünk, a szegedi főiskola technikai felszereléséről és felszereltségéről. A Művelődésszervezés Tanszék önálló tévéstúdiót kapott, amelyet a média- és menedzserképzéshez használnak. Látva a lehetőséget, egyeztető megbeszélések után kérésünkre heti egy napra a stúdiót – technikusokkal együtt – a Magyar Nyelvi Tanszék rendelkezésére bocsátották. A magyar szakosok Tanári beszéd és Nyelvi kommunikáció óráinak ez lett a színhelye.

A stúdió két helyiségből áll: az egyik „tanterem”, ahol a felvétel készül. Az eszközök: nagyon érzékeny függő mikrofon, reflektorok, kameraállvány tévékamerával, tévékészülék, lejátszó monitor, videomagnó, kékre festett fal háttérnek. Berendezését tekintve csak székek vannak bent, padok, asztalok nincsenek. A helyiség hátsó fala üvegfal, e mögött dolgozik a két technikus: itt a keverőasztal, vágóasztal, monitorok, számítógép a vezérléshez. A felvétel készítése, lejátszása közben a technikus fülhallgatón hallja a teremben elhangzó, neki szóló utasításokat, pl. álljunk meg; ismételjünk; folyamatosan stb.

A felvételeken kívül, olykor pl. Montágh Imre „*Útravaló*” című anyagából videokazettáról egy-egy (kb. 5-10 perces) illusztráló részlet is megtekinthető, vagy pl. Fischer Sándor videokazettájáról részlet.

A munka **tartalmi** részét tekintve a hallgatókról készült felvételek nem esetlegesek: a célnak megfelelően – az időtartamot is figyelembe véve – előre megtervezzük a produkciót, így pl. a következő felvételek készülnek.

Bemutatkozás: képzelt iskolai szituáció keretében (Be kell mutatkoznia egy osztálynak – mint az iskolai kirándulást szervező tanárnak; bábszakkör vezetőjeként; színjátszó kör vezetőjeként; új osztályfőnökként stb.)

A nevét mondja és egy pár mondatot a programról.

(Célunk ezzel a hallgató beszédképességének felmérése.)

1. Egy választott tárgy bemutatása (a táskából elővett kulcstartó; kabala figura; stb.) pontos leírása logikai rend szerint.
(Érzékelés – észlelés – gondolkodás)
2. Bemutató olvasás: szabadon választott kb. tíz soros szövegrészlet.
(Az iskolai gyakorlatban nélkülözhetetlen ismeret)
3. Vers bemutatása: értelmező olvasással, hangszín tudatos váltásával egy szonett hosszúságú vers felolvasása
(Iskolai gyakorlatban használhatják majd)
4. Önálló beszédprodukció szabadelőadásban egy választott témáról.
(Előre megadott témákból válogathatnak, illetve saját hasonló karakterű témát is hozhatnak)

Minden segédlet nélkül önállóan megszerkesztett és a témához adekvát beszédprodukció.

Minden szöveg szól valakinek, tehát a beszélő szemben áll a többiekkel, s ők a hallgató közönség.

E módszernek fontos része az **elemző** megbeszélés, vagyis a felvétel visszajátszása és a produkciók értékelése. Maga a szereplő is véleményt mondhat róla, hogy szándékát és a megvalósítást sikerült-e összehangolnia. A csoport tagjai is megnyilatkozhatnak, majd a tanári összegzés következik. A szempontok ehhez – a témától függően – változhatnak, de a következőkre ajánlatos kitérni.

- Az összehangolás meggyőző ereje, fellépés, kiállítás – kontaktus megteremtése a közönséggel.
- A verbális megjelenítés, az érthetőség és változatosság eszköztárának alkalmazása a reprodukív és produktív szöveg megszólaltatásában

(artikuláció, légzéstechnika, hangzósság, beszédritmus, tempó, szupraszegmentális eszközök használata, hangerő, modorosság, kialakult rossz szokások).

- A nonverbális jelek mint a beszédet kísérő erősítő – kiegészítő – intenzitást csökkentő eszköztár megjelenése vagy hiánya a beszélő produkciójából.
- A téma és a megnyilatkozás formájának összehangoltsága.

Általános tapasztalat, hogy a személyre szóló elemzések nemcsak hatásosak, de igényességre szoktatják a hallgatóságot.

Felmérést nem készítettem, de általános tapasztalatom évekre visszamenőleg a következő hibák előfordulása: a beszéd halk, gyors és egyhangú.

A hallgatók már felnőttek, s így beszédszokásukon nehéz vagy alig lehet változtatni. Ezért az egyén beszédében fellelhető jót kiragadva erre érdemes felépíteni a beszédprodukción pl. tiszta az artikulációja; kellemes a hangszíne; figyelemkeltő a beszéd dallama stb. ezt dicséretesen regisztráljuk, s akkor jobban odafigyel a hibákra is – modorossági hibák – és igyekezik megszabadulni tőlük, hogy a saját jó szintjét produkálja.

A „*verbális kommunikáció*”, illetve a „*nyelvi kommunikációs órákon*” párbeszédes gyakorlatok és többszereplős gyakorlatok is vannak. Az itt elhangzó szövegek megalkotása is a hallgatók feladata. Hiszen a verbális közlésben az írott és beszélt változatból is kellő ismeretet és gyakorlatot kell szerezniük.

A multimediális módszerrel szemben ellenvetésünk lehet, hogy a fölvételek mesterséges szituációkban kell természetes módon szerepelnie a hallgatónak, továbbá ilyen körülmények között még jobban izgul, mint egyéb szerepléskor, és ez rontja a teljesítményét. Ez így igaz, de egy-két felvétel után magabiztosabban vállalják a szereplést.

Felvethető még a jogi – emberi jogi probléma. Előre közöljük a hallgatókkal, hogy a fölvetel elemzése után töröljük a kazettán a képet és a hangot, s hozzájárulásuk nélkül semmire nem használjuk fel.

Ma már majdnem minden beszédprodukción szinte kivétel nélkül a kommunikáció terminussal illetnek, ami pedig a beszédben a kölcsönösséget jelentette, most meg már így is előfordul „*rosszul kommunikálta ezt a kérdést*” jelentése ’rosszul továbbította’ esetleg ’rosszul magyarázta’.

A „*kommunikáció*” lexéma megközelíti a *beszéd* szó jelentését. X. Y. nem *beszél*, hanem *kommunikál*. Ehhez pedig a verbális közlésen kívül már a nonverbális is társul – az együttes előfordulás pedig egy szélesebb szemantikai struktúrába az egyén aktuális megnyilatkozását jelenti. Itt az **egyénen** van a hangsúly az egész személyiséget beleértve. A beszéd technikai megvalósulása is benne van, de azon kívül még több összetevő.

Amikor tehát a beszédoktatásban multimediális módszerről van szó, akkor a technika adta lehetőséget kihasználva összetettebb eszközezyüttessel jelenítjük meg a beszélő embert. A megszólaló egész egyéniségére tudunk következtetni a szavából, egy-két mondatából. Hasznunkra válik, ha már a beszédtanítás során is az egész embert tartjuk a látómezőben.

Nem újdonságként, kuriózumként, csupán a figyelemfelkeltés szándékával ajánlom megfontolásra az elhangzottakat.

Irodalom

Szathmári István – Grétsy László (szerk.): *Helyes kiejtés, szép magyar beszéd*. Bp. Akadémiai Kiadó 1967.